HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

עמך בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה רבי ינאי אמר מאי שבור את שיניו בדין אי הכי ואמור לו ואומרים לו מיבעי ליה שלי אני נוטל שלו הוא נוטל מיבעי ליה קשיא ת"ש [א]שור שעלה ע"ג חבירו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת פטור מאי לאו [ב]במועד דליכא פסידא לא [ג]בתם דאיכא פסידא אי הכי אימא סיפא [ד]דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב [ה]שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע [ו]הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד משבר ונכנס להביא זכיותיו ת"ש [ז]מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל [1]לא תקחו כופר לשוב לא תקחו כופר לשב הכא במאי עסקינן בעבדא גנבא עד האידנא לא גנב והשתא גנב עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה השתא לית ליה אימתא דרביה עליה ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא היתירא והשתא איסורא ת"ש המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה [ח]הא שברה חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה והאי דקתני נתקל איידי דקבעי למיתני סיפא אם הוזק בעל חבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל [ט]שבר לא דהוא אזיק נפשיה קתני רישא נתקל ת"ש [2]וקצתה את כפה ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר לא שיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה אי הכי אדתני סיפא ושלחה ידה פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדידה בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה ה"נ קאמר בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה ת"ש (א)[י]הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה לנקוט פזרא וליתיב (א)אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון רב משרשיא אמר בנותן להם דרך עקלתון רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה (ב)דאמר רב יהודה [כ]מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש [ל]בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה וא"א עביד איניש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פזרא וליתיב אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר כדתניא (ג)[מ]המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: **מתני'** נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר [נ]במתכוין חייב באינו מתכוין פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב (ד)לא שנו אלא שטינפו כליו במים

אבל

עמך. בתמיה [כלומר] וכי [נראה] בעיניך שתשובה זו הוגנת היא. לישנא אחרינא עמך תהא תשובה זו שאינה כלום: **בדין.** תבעהו לדין: **אומרים לו.** ב"ד שלו הוא נוטל מבעי ליה: **מאי לאו.** דהוי עליון מועד דאי הוה שביק ליה ומיית דידיה ליכא פסידא דמשלם ליה כוליה: **בתם.** דאי הוה אזיל לבי דינא אדהכי מיית דיליה ולית ליה אלא פלגא נזקא: **להביא זכיותיו.** כגון אם היה זה טוענו שהחצר שלו וצריך זה להביא שטר מכירה שקנאה: **שכלו ימיו.** שהגיע יובל: **מסרהב.** מפציר: **וחבל בו.** הרב בעבד: **לא תקחו כופר לשוב וגו'.** דרוש בה לשב למי שרוצה לשוב לקלקולו ולהיות עבד. לישנא אחרינא לשב למי שדינו להיות שב אל משפחתו ואינו רוצה: **לא תקחו.** לצרכו שום ממון: **בעבדא גנבא.** דאיכא פסידא: **עד האידנא היתירא.** דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה (שמות כא): **והשתא.** שהוא בן חורין: **איסורא.** ורשאי להלקותו ולהפרישו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא: **הא שברה חייב.** ואוקמא רב לעיל(ה) בממלא רה"ר כולה חביות. אלמא לא עביד [איניש] דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא: **בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר.** דבדין קא עבדא. אלמא לא עביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא כי הכא שבעלה מוכה כל שעה: **כשיכולה להציל ע"י דבר אחר.** דלא דינא עבדא: **פרט לשליח ב"ד.** שפטור על הבושת: **לנקוט פזרא וליתיב.** יקח מקל וישב על דרך הראשון דהא דינא הוא דהא אמרת מה שנתן נתן. אלמא חילוף מעליא הוי: **דרך עקלתון.** דלאו דינא הוא: **קרובה לזה.** לעיירות היושבין סמוך לאותו צד: **ורחוקה לזה.** לאותן הסמוכין לצד האחר שיהו צריכין להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה באמצע השדה לא היו מקיפין כל כך: **א"ה.** דלאו חילוף הוא [א] אמאי שלו לא הגיעו: **לפוטרו מן המעשר.** דאף פאה הנשארת הפקר חשיבא ואע"ג דנקט לה איהו פטורה ממעשר: **חייב בפרט ובעוללות וכו'.** אע"ג דהפקר פטור מפאה דתנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר ובפאה(ו) אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני כדמפרש טעמא בהגוזל עצים (לקמן צד.) דכתיב ביה(ז) תעזוב יתירא: **ופטור ממעשר.** דלא כתיב ביה תעזוב יתירא אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר כדתנן(ח) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר: **אלא שטינפו כליו במים.** דרב מוקי למתניתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך נמצא שנזוקו כליו של זה בממונו של זה והוי כי שורו:

ואי בתם אמאי חייב. בשלמא אי איירי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול והיה לו לשומטו אבל אי בתם איירי לא סלקא דעתך שהיה לו לשומטו לפי שהוא בהול שירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשומטו:

משבר ויוצא. אע"ג דלעיל אמרינן שהיה לו לשומטו היינו משום דליכא טירחא בשמיטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסדרן זה על זה:

מניין לנרצע שכלו ימיו. אורחא דמילתא נקט שאז רגילות לסרהב לפי שאינו יכול להשתעבד עוד בו:

טעמא דנתקל הא שבר חייב. אליבא דרב פריך דמוקי לה בממלא דבלא ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר דאיבעי ליה לסגויי באידך גיסא דלא פליג אכולהו אמוראי דלעיל ולתרוייהו לא פריך דאע"ג דאיירי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לחצר חבירו שאדם יכול להקיף ברה"ר ולילך בכל מקום שירצה:

לא בשיכולה להציל על ידי דבר אחר. וכיון דיכולה להציל על ידי דבר אחר אפילו דין אינו:

ולינקוט פזרא וליתיב. וס"ד השתא דשלו לא הגיעו לפי שאין יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית דין:

אי הכי מה שנתן נתן אמאי. ולא גרסינן [אמאי] שלו לא הגיעו:

(אי הכי) אמאי זה וזה פאה. דבשלמא אותו שנטלו הויא פאה הואיל דנטלו מדעתו אלא אותו שהניח סתמא דמילתא היה בדעתו שאם יטלו מצד אחר שיחזור ויזכה בה:

זה וזה פאה לפוטרו מן המעשר כדתניא כו'. ומייתי ראיה דבשביל שחזר וזכה בו לא מחייבינן (א) כיון דמתחילה פאה גמורה היתה ונפטרה ופאה דמיפטרא מן המעשר לא מטעם הפקר דהא תנן במסכת פאה (פ"ו מ"א) ב"ש אומרים הפקר לעניים הפקר וב"ה אומרים אין הפקר עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה אלא היינו טעמא דמיפטרא כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולא לעשירים ובית הלל ילפי משביעית דכתיב תשמטנה ונטשתה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לעניים ולעשירים:

אבל

מסורת הש"ס

א) ב"ב נט:, ב) ב"ב יב. כו: ס: ק., ג) לקמן לד. נדרים מד: חולין קלד: תמורה ו. נדה נא., ד) [לקמן ל.], ה) [דף כו:], ו) [צ"ל: ונשמר חייב בפאה], ז) [ויקרא יט, כג], ח) [מעשרות פ"א מ"א],

תורה אור השלם

1. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: במדבר לה לב
2. וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ: דברים כה יב

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה זה וכו' לא מחייבינן ליה במעשר כיון דמתחילה:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה א"ה כו' אמאי שלו כו'. נ"ב ל"ע ועי' תוס' (ועי' בהגר"א סימן שעז):

רבינו חננאל

ודברי רבינא נידחו. ב' שור שעלה על גבי חבירו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל העליון ומת פטור. הא נמי כרב נחמן, ובשינויא אוקמוה בתם דאית ליה פסידא חצי נזק, ובמקום דאיכא פסידא אפי' רב יהודה מודה דעביד איניש דינה לנפשיה, ואפי' הכי כיון דיכול להציל שורו בשמיטה ודחפו לעליון ומת חייב. ג' הממלא חצר חבירו כדי יין, גם זו כרב נחמן. ורב נחמן בר יצחק שינויא הוא דשני. ד' מניין לנרצע שכלו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא וחבל בו ועשה בו חבורה מניין שפטור ת"ל לא תקחו כופר לשוב. פי' לא תקחו למסרב לשוב אל משפחתו כו'. גם זו כרב נחמן, ותיובתא לרב יהודה. ומשני בעבדא גנבא דאית ליה פסידא. ורב נחמן בר יצחק משני כשרבו מסר לו שפחה כנענית, ועד היידנא דהוא עבדא הות ליה התירא, השתא דכלו ימיו ויצא לחירות איסורא, ולאפרושי מאיסורא פטור החובל. ה' מתני' המניח את הכד ברשו' הרבי' ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. ודייק' מינה, טעמ' דנתקל הא שיבר חייב, קשיא לרב נחמן. ומשני רב זביד משמיה דרבא אליבא דרב נחמן הוא הדין אפי' שיבר פטור והאי דקתני נתקל משום סיפא דקתני אם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו. פי' אם הוזק בה מי ששיבר את החבית דדוקא ניתקל ושיבר הוא דחייב בעל החבית לשלם הנזק אבל שיבר מעצמו לא, איהו דאזיק נפשיה. אטו הכי קתני רישא נתקל. והאי שינויא דסמכא היא ועבדינן כותיה. ו' הא וקצתה את כפה, ממון. קשיא לר' נחמן דהא הוא דאמ' עביד איניש דינה לנפשיה וזו לא יכלה להציל אישה מיד מכהו אלא בהחזיקה במבושיו, אמאי חייבת ממון נימא עביד איניש דינא לנפשיה. ושני כגון שהיתה יכולה להציל בלא שליחות יד במבושיו בדחיפה או בהכאה, וכיון שהיתה יכולה ולא עשת' חייבת. וסלקה בהדין טעמ'. ז' הרי שהייתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ואי דינא הוא דעביד איניש דינא לנפשיה, לינקוט פזרא וליתיב. כלומ' יטול בידו שבט כמו פזרא ויקפח שוקים כל מי שבא לעבור בתוך שדהו, קשיא לרב נחמן. ומשנינן כל מן הצד דרך עקלתון הוא, קרובה לזה ורחוקה לזה. איהכי אמ' מה שנתן נתן, יחזור ויטול את שלו. ומשנינן משמיה דרב יהודה, דאמ' מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. ח' בעל הבית [שהניח] פיאה מצד אחד ובאו עניים ולקחו מצד אחר זה וזה פיאה, וקשיא לרב נחמן. ואוקמה רבא זה וזה פיאה, לפטור בעל הבית מן המעשר שנטלו העניים פיאה מצד אחר שהניח בעל הבית באותו הצד שהפרישו, ולמה אמ' המשנה זה וזה פיאה, לפטור בעל הבית מן המעשר במה שיטלו בו באותו הצד שהפרישו פיאה. כיון שהפקירו לעניים ועכשיו כשנוטלו זוכה מן ההפקר, לפיכך פטור כדתניא המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפיאה ופטור מן המעשר. פי' נשברה כדו ברשו' הרבי' והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב. אמ' רב יהודה אמ' רב

עין משפט נר מצוה

ז א ב ג ד ה מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ו ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפג סעיף ג:

ח ו מיי' שם הלכה ה ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שעט סעיף ד וסי' תיב סעיף ג:

ט ז מיי' פ"ג מהלכות עבדים הלכה ה טוש"ע ח"מ סימן תכח סעיף ו בהג"ה:

י ח מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף א:

יא ט טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ג:

יב י מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה כו סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שעז:

יג כ מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע שם בהג"ה וסי' תיז סעיף ג:

יד ל מיי' פ"ב מהלכות מתנות עניים הל' יג:

טו מ מיי' שם פ"ה הלכה כו:

טז נ מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד וסימן תי סעיף א:

מוסף רש"י

וקצותה את כפה ממון. דמי בשתו, הכל לפי המבייש והמתבייש (דברים כה יב). **דרך הרבים עוברת בתוך שדהו.** שהוחזקו לעבור שם מעולם, או ע"י בעל השדה שנתן להם מתחלה את הדרך (רשב"ם ב"ב צט:). **מה שנתן נתן ושלו.** שנטל עכשיו, **לא הגיעו.** והרי יש להם שני דרכים, וטעם מפורש בגמ' (שם). **ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה.** כלומר למה לא תקינו לו חכמים שיהא לו רשות לתת להם דרך מן הצד בעל כרחן שהרי אין מפסידים כלום, דכגון זה כופין על מדת סדום והלכך יהא הדרך שלהן קנוי לו לגמרי שאם ירצו לעבור בהאי דרך שלקח לעצמו והוא אינו יכול להעמיד רדיס בדין, **לנקוט פזרא.** מקל או רחת שקורין פורקא, **וליתיב.** בההוא דרך להכות את כל מי שירצה לעבור ולעביד דינא לנפשיה, מאחר דלאית ליה פסידא במה שעוברין בתוך שדהו, והמקשה סבר דכיון דקתני מה שנתן נתן בדין עשה מה שעשה ודרכם קנוי לו, והאי דקתני לא הגיעו היינו משום דרגילין בני רשות הרבים לעבור בכאן והוא לא יוכל למונען, דלא עביד איניש דינא לנפשיה (שם). **גזרה שמא יתן להם דרך עקלתון.** כלומר לעולם עביד איניש דינא לנפשיה, אבל הכא מן הדין אנו אומרים דשלו לא הגיעו, שכך תקנו חכמים דלא ליהוי דידיה אפילו היכי דנתן להם דרך ישר כשלהן, דזימנין דאתי למיתב להו דרך עקלתון והם לא יתנו אל לבם, דקדירא דשותפי לא חמימא ולא קרירא, וחשו חכמים לתקנתא דרבים טובא (שם). **רב משרשיא אמר.** היכא דנתן להם דרך ישר אמרינן שלו הגיעו ולינקוט פזרא וליתיב, דלא גזרינן שמא יתן להם דרך עקלתון, אבל הכא במאי עסקינן שהדבר ידוע שנתן להם דרך עקלתון ולכך לא הגיעו וגם שלו הפסיד (שם). **רב אשי אמר.** מתני' בכל דרכים שבעולם מיירי, הן ישרים הן עקלתון, ולא משום גזירה אלא משום דכולהו הוו עקלתון, דכל דרך שנותנין מצד אחד שלא היה שם דרך תחילה, יש בני אדם שנעשית להם רחוקה מן הראשונה ויש שנעשית להם קרובה יותר, דלאותן העומדים בעיר מצד דרך הראשון אז נעשית להם עכשיו דרך עקלתון ואין הרשות בידו לגזול את הרבים, ובין רב אשי לרב זביד ליכא מידי אלא חילוק טעמים כעין משמעות דורשין איכא בינייהו (שם ק.). **אי הכי.** מקשי לכולהו כיון דתקנת חכמים הוא או דין הוא דשלו לא הגיעו, אם כן למה מה שנתן נתן, לימא להו כו' דמהדר טעות הוא (שם). **מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו.** לעשותו להם דרך, ולא"מ בשל יחיד (ב"ב כו:). שהשוותו ותיקנוהו להילוך והבעלים ידעו ושתקו, דודאי מחלו לרבים, הלכך מה שנתן להם מן הצד שלא הגיעו והחזיקו בו (ב"ב שם ק.). **והשכים בבקר.** קודם שיחזור בו, דיכול לחזור בו עד שלשה ימים (נדרים מד:) קודם שיבאו עניים, והוה ליה כמו שהחזיקו בו. **חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה.** כמו כל כרם (נדרים שם) דלא"ג דהפקר פטור מכולם, דכתיב לארצך שדך וכרמך, מהני מתנות תעזוב להו הפקר לפטור, ולא"כ שפטור מן המעשר, וכל הני כתיב תעזוב יתירא לכו' (לקמן צד. ועי' חולין קלד: ותמורה ו. ונדה נא.).